

Poskytování zdravotní péče bez souhlasu pacienta

Každý člověk je svobodný a není povinen činit nic, co mu zákon neukládá. I v otázkách péče o vlastní zdraví záleží jen na jeho svobodném rozhodnutí, zda a v jaké míře se podrobí určitým lékařským výkonům a jen zákon ho může zavázat, že určitá vyšetření podstoupit musí. Ale i při aplikaci zákonných ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech určité lékařské výkony provést i bez výslovného souhlasu pacienta, je nutné ze strany lékaře postupovat s maximální zdrženlivostí.

Podmínky poskytování zdravotní péče (event. hospitalizace) bez souhlasu pacienta

Pacientovi lze bez jeho souhlasu poskytnout pouze neodkladnou péči, a to v případě:

- kdy zdravotní stav neumožňuje pacientovi tento souhlas vyslovit (tím ovšem není dotčeno dříve vyslovené přání pacienta);
- léčby vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta nebo
- léčby podle zákona o ochraně veřejného zdraví (např. infekční choroby).

Nezletilému pacientovi nebo pacientovi zbavenému způsobilosti k právním úkonům lze bez souhlasu zákonného zástupce poskytnout neodkladnou péči, jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví a také v případě léčby vážné duševní poruchy.

Ochrana života a zdraví jednotlivce a ostatních osob

V případě některých infekčních onemocnění je k ochraně před jejich vznikem a šířením a k omezení jejich výskytu uložena fyzickým osobám povinnost podrobit se povinnému léčení vyplývající ze zákona o ochraně veřejného zdraví. Ochrana společnosti před nebezpečím šíření těchto chorob je tak nadřazena právu pacienta na jeho svobodné rozhodování. Tyto osoby jsou po náležitém poučení ze strany lékaře o nutnosti podrobit se příslušné léčbě povinny zdržet se všech činností, které by mohly vést k dalšímu šíření infekčního onemocnění. Pokud se fyzická osoba léčení nepodrobí a svévolně opustí zdravotnické zařízení, je lékař povinen neprodleně tuto skutečnost oznámit místně příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví a Policii ČR a řádně oznámení zdokumentovat ve zdravotnické dokumentaci. Obdobným způsobem je postupováno i v případě osob vylučujících choroboplodné zárodky – tzv. nosičů.

Duševní choroba nebo intoxikace

Pokud pacient jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí a současně bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí, a danou hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak, může dojít k hospitalizaci takového pacienta i bez jeho souhlasu. Takovému pacientovi lze následně poskytnout pouze neodkladnou péči, a to v případě léčby vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta.

Stav nouze vyžadující neodkladné řešení

V naléhavých situacích, kdy zdravotní stav pacienta neumožňuje souhlas vyslovit vůbec (např. stav bezvědomí) nebo neumožňuje vyslovit právně relevantní souhlas (např. pacient s duševní poruchou) a jde o neodkladné výkony nutné k záchraně života či zdraví, může být zdravotní péče poskytována i bez souhlasu pacienta. V okamžiku, kdy je pacient v bezprostředním ohrožení, má lékař povinnost zasáhnout, a to i při absenci informovaného souhlasu. Jakmile však toto akutní ohrožení pomine, je nutné pacienta nejen informovat, ale vyžádat si i jeho souhlas.

Vzhledem k tomu, že se jedná o výjimku z jinak obecného pravidla poskytování péče výhradně se souhlasem pacienta (zákonného zástupce), je její aplikace vázána na splnění zákonem stanovených podmínek. Musí se jednat o stav nouze, který lékaři znemožňuje získat řádný poučený souhlas pacienta, poskytnuta může být pouze nezbytná lékařská péče, jež nesnese odkladu. Vyloučeny jsou zákroky, jejichž odklad je přijatelný. K provedení odkladných zákroků je třeba vyčkat udělení souhlasu pacientem, pokud je to reálné, nebo využít zástupného souhlasu, případně může soud na návrh poskytovatele ustanovit takové osobě opatrovníka.

Má-li lékař k dispozici právně relevantní dřívější projev vůle pacienta (*dříve vyslovené přání*), je povinen vyjma zákonem stanovených výjimek se touto vůlí ohledně provedení či neprovedení pacientem předvídaných zákroků řídit. Stavem nouze tak není dotčeno dříve vyslovené přání pacienta.

Ochrana života a zdraví nezletilých osob

Výjimkou z pravidla poskytování zdravotní péče nezletilým osobám se souhlasem zákonného zástupce jsou situace, kdy ve stavu nouze nelze souhlas rodičů opatřit a jedná se o neodkladné

výkony nutné k záchraně života či zdraví. Potom je lékař povinen rozhodnout o provedení takového výkonu i bez tohoto souhlasu. Stejně je tomu i v případě potřeby provedení neodkladného vyšetřovacího nebo léčebného výkonu nezbytného k záchraně života nebo zdraví dítěte, odpírají-li rodiče souhlas udělit. I v této situaci je lékař povinen udělat vše pro záchranu života či zdraví dítěte a provést potřebné výkony i proti zjevné vůli rodičů. V této situaci je nerozhodné, zda souhlas dát odmítají oba nebo jeden z rodičů, neboť k jejich odmítavému projevu vůle se nepřihlíží. Rozhodující je bezprostřední ohrožení zdraví či života nezletilé osoby.

Ochrana života a zdraví osob zbavených způsobilosti k právním úkonům

Obdobným způsobem se postupuje i tehdy, pokud ve stavu nouze, kdy neodkladné provedení vyšetřovacího či léčebného výkonu je nezbytné k záchraně života nebo zdraví osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a nelze z objektivních příčin zajistit souhlas opatrovníka nebo opatrovník udělit souhlas odmítá. I v těchto případech je lékař povinen rozhodnout o provedení výkonu bez souhlasu nebo proti vůli opatrovníka.

Informační povinnost poskytovatele

Dochází-li v souvislosti s poskytováním zdravotní péče bez souhlasu pacienta i k jeho hospitalizaci je poskytovatel povinen informovat osobu určenou pacientem, není-li takové osoby některou z osob blízkých, popřípadě osobu ze společné domácnosti, nebo zákonného zástupce pacienta, pokud jsou mu známy. Není-li mu žádná osoba známa nebo ji nelze zastihnout má povinnost informovat Policii České republiky.

Oznamovací povinnost poskytovatele zdravotních služeb

Vyšetřovací či léčebné výkony, které lze provést i bez souhlasu pacienta, mohou být provedeny ambulantní nebo ústavní formou. Ve většině případů ale dochází u těchto popisovaných stavů k nucené hospitalizaci pacienta. Nedobrovolná hospitalizace pacienta stejně jako hospitalizace bez jeho souhlasu je spojena s oznamovací povinností poskytovatele místně příslušnému soudu. Na základě tohoto oznámení je následně vyvoláno tzv. detenční řízení.

Poskytovatel je povinen oznámit místně příslušnému soudu:

- hospitalizaci pacienta bez jeho písemného souhlasu ve lhůtě do 24 hodin, kdy k převzetí došlo;

- obdobně se postupuje, jestliže pacient souhlas odvolal a nadále existují důvody pro hospitalizaci bez souhlasu.

Oznamovací povinnost poskytovatele je tedy vázána na každé převzetí pacienta do ústavní péče bez jeho souhlasu i každé dodatečné omezení pacienta ve volném pohybu nebo styku s vnějším světem bez jeho souhlasu, jestliže se nepodaří dodatečně ve lhůtě do 24 hodin prokazatelným způsobem souhlas získat.

Právní předpisy:

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 437/2012 Sb. a zákona č. 66/2013 Sb., § 38

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 274/2004 Sb., kterou se stanoví seznam nemocí, které by mohly ohrozit veřejné zdraví, a seznam nemocí a postižení, které by mohly závažným způsobem ohrozit veřejný pořádek.